

האליזר

עלון לשבת קודש

דברי מחשבה והלכה, ומהנעשה בבתי הכנסת

לע"נ יוסף בן אליה וחממה ז"ל לבית גיאת
לע"נ משה בן זילפה ואליאס ז"ל לבית חיימי

כז' בסיון תש"פ 1329 (שנה כה')

נושא השבוע: דיני ממונות (ח)

ההפטרה: "ויאמר שמואל"
(שמואל א, יא)

פרשת קורח – שבת מברכין

ראש חודש תמוז יחול אי"ה בימים שני ושלישי מולדו בליל ראשון בשעה 12:26 ו-14 חלקים

"ויקח קרח בן יצהר" (טז, א)

"ויקח קרח" – אמר ריש לקיש: שלקח מקח רע לעצמו (סנהדרין קט:).

מהו המקח הרע שלקח לעצמו?

אדם שהוא בעל ממון נקרא "עשיר", להורות שהממון מצד עצמו יכול לגרום רע לאדם.

שכן אותיות המילה "עשיר" הראשונה והאחרונה הן "רע" – כי כשאדם מוציא מממנו רק על הבלי העולם הזה, הממון רע בשבילו. אך האותיות "יש" מפסיקות ביניהן, לומר כשמוציא גם על צרכי העולם הבא, הנקרא "יש" שכתוב: "להנחיל אוהבי יש", הממון שנתן מטיב עימו ביום פקודה.

אך קרח שהיה צר עין ולא הוציא מממנו לצרכי העולם הבא כלל לקח מהתואר "עשיר" רק את האותיות "רע", ולזה נתכוון הכתוב שאמר שלקח מקח רע לעצמו.

(עוד יוסף חי)

"ותפתז הארץ את פיה ותבלע אותם ואת בתיהם... ואת כל הרכוש" (טז, לב)

נשאלת השאלה: אם בני אדם חטאו במחלוקת קרח ועדתו, רכושם מה חטא? מדוע נגזר עליהם שגם בתייהם ורכושם הרב "נענש" ונבלע עימהם?

אלא, אילולא היו קרח ועדתו בעלי רכוש ומשופעים בממון רב, יתכן שלא היו נקלעים למחלוקת זו.

וכבר אמר שלמה המלך במשלי (יה, כג) "ועשיר יענה עזות", מכאן שרכושם ובתייהם הם שגרמו להם ליפול באש המחלוקת, לכן גזר הקב"ה שלא ישאר שריד ופליט לרכוש זה, כי הגורם לחטא נחשב כשותף לחטא.

(פרפראות לתורה)

"וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה" (טז, לג)

בפי העם שגור הביטוי: "פלוגי עשיר כקרח" או "פלוגי יש לו אוצרות קרח".

מפני מה נתלים אנו בקרח דווקא כדי לציין עשיר מופלג, כלום חסרים בישראל עשירים אחרים?

אלא, כך דרכם של הרבה עשירים, בימי חייהם מתהלכות אודותם אגדות על רוב עושרם וכאשר הם הולכים לעולמם, מתברר כי היתה הגזמה רבה בתיאור עושרם. אולם קרח ירד שאולה עם כל אוצרותיו ורכושו, כך שנשאר בחזקת עשיר לעולם ועד, ומכאן פשט הביטוי "עשיר כקרח".

(פרפראות לתורה)

מהו הרכוש האמיתי של האדם?

רבי שמואל הנגיד מונה ע"י מלך ספרד לשר האוצר וליועצו, בהיותו חכם גדול ומלומד, איש אמת ושונא בצע ומוכתר במעלות טובות ויקרות, על כן שנאו אותו שרי המלוכה וקינאו בו קנאה גדולה ולא יכלו לסבול שיהודי יעלה לגדולה ויחזיק במשרה כה רמה ונכבדה, והוציאו עליו דיבה על ששלח ידו באוצר המלך. המלך, ביועצו כי שמואל הינו נאמן ונקי כפיים, סירב להאמין לאנשי הרכיל ודחה אותם מעל פניו, אך השרים לא הרפו והמשיכו למצוא תואנות ועלילות רשע על רבי שמואל, בהגישם דו"ח כספי על רכושו הגדול, בכסף ובזהב בנכסי דלא נידי ואף הפריזו כדי להבאיש את ריחו בפני המלך וטענו כי כל עושרו בא לו מאוצר המלוכה אשר למלך.

ע"פ לוח "אור החיים" של אופק תל אביב * לא לדבר בתפילה * סוף זמן ק"ש לשבוע הבעלי"ט 8:24-8:26

יציאת ש"ר"ת: 9:17

יציאת שבת: 8:22

כניסת שבת: 7:30

המלך שלא הצליח להפטר מהם, דרש מרבי שמואל דו"ח מדויק על רכושו ונתן לו לשם כך כמה ימים. כשבדק המלך את החשבון שהגיש לפניו, כעס מאוד ופנה אליו בתמיהה: "האם זהו כל רכושך, ואני יודע שיש לך עוד כהנה וכהנה?" "אדוני המלך, אתה פקדת עלי להביא לפניך את חשבון "רכושי", ואכן עשיתי כאשר צויתני, זהו חשבון "רכושי" האמיתי. סכום כסף זה הוצאתי לצדקה, ואין שום אדם יכול לקחתו ממני, ואילו שאר הנכסים שברשותי אינם "שלי", שאם ירצה המלך יוכל להחרימם". ששמע זאת המלך לחץ את ידיו בחמימות ופטרו לשלום בכבוד.

איזהו העשיר? השמח בחלקו

מעשה שהיה

יוחאי א. נולד בשכונה ירושלמית קטנה להורים נפלאים, הוריו תלו בו תקוות שיהיה גדול בתורה. הוא נשלח לת"ת הטוב ביותר ואח"כ לישיבה קטנה בעלת שם טוב, ומשם לישיבה גדולה שלא הלמה את מידותיו הרוחניות. בשלב מסוים הוא "הצטנן" באמונתו ומיעט להתפלל ולהתרכז בסוגיות שנלמדו בישיבה, "אני לא מסוגל לשבת וללמוד, ממה אתפרנס שאתחתן?" "אוי ואבוי", נזף בו חברו אברהם, "אתה רק בן 17, יש לך את כל החיים לעבוד, לאן אתה רץ?" ניסה לשדלו לרדת מן הרעיון, אך לשווא. וכך מצא את עצמו יוחאי עובד במאפיה שהוא אומר: "אני חייב לעסוק לפרנסתי, בעשר אצבעות, בזיעה בעמל, אם אין אני לי מי לי, ואני מבטיח שאחרי עמל יומי אלמד גם תורה, כי "טובה תורה עם דרך ארץ". החברים מחו, ההורים בכו, הרבנים נבהלו, אך יוחאי בשלו. יוחאי התחתן, נולדו לו 6 ילדים ודוחק הפרנסה נשאר אותו דוחק. במה הוא לא עבד? אופה ואח"כ מלצר, נהג הסעות, פועל בנין, מנקה משרדים ואח"כ... הוא לא ראה ברכה בעמלו, הדוחק המטריד עוד מימי הישיבה נשאר אותו דוחק. הוא עמל ועמל, סוגד לכפות ידיו והן בקושי מייצרות לו לחם צר ומים לחץ. בוקר אחד בעודו ניצב כעוזר בחנות דגים נכנס אל החנות חברו משכבר הימים, אברהם, כדי לקנות דגים. "אברהם?" שאל יוחאי. "יוחאי?" השיב הרב אברהם שהיה ר"מ בישיבה חשובה. 30 שנה חלפו, לא יאמן. אחרי חיבוק קצר ביקש יוחאי מבעל החנות, שלמה, רשות לשוחח מעט עם חברו. הם ישבו בירכתי החנות "אברהם, אני זוכר היטב כמה ניסית לשדל אותי להימנע מלצאת לעבוד... כל כך צדקת, רק תסביר לי, מדוע אין לי ברכה בעמלי? למה כל הזמן אני דחוק ודואג?"

הרב אברהם הביט בעינים חודרות בידידו מנוער ואמר: "יוחאי ידידי הטוב, הקשב לסיפור אשר מוסר השכל בצידו, היה מלך חכם ועשיר, שהקים בארמונו גן רחב ידיים וקסום שהעין לא שבעה מן היופי וההדר ומן השילוב ההרמוני של המעיינות והנחלים העצים והפרחים הנהדרים. יום אחד הכריז המלך כטוב ליבו בעושרו ואושרו, כי הוא מעוניין להעניק אוצר של זהב ויהלומים לאזרח שיצליח למשות ממצולות אחד המעיינות שבחצר ארמונו את הארגז הגדוש באוצר הנכסף. המלך הודיע לאזרחיו כי מותר לצלול רק פעם אחת ולנסות למשות את האוצר. עומקה של בריכת המעיין לא עלה על 3.5 מטרים, כך שאדם חזק ובריא גוף יכול היה בקלות למשות את הארגז ולהתעשר עושר רב. והם קפצו למים בזה אחר זה, איש אחרי רעהו. האוצר היה ממש בהישג יד, סמוך ונראה ואפילו לא יאומן... בעודם שוקעים במצולה וממשיכים אותה, עלו בידיהם רק אבנים וצמחי מים, הארגז פשוט נעלם מעיניהם.

מי לא ניסה לקטוף את אשליית האושר? כולם, אנשים חשובים ופשוטי העם, זקנים ובני תשחורת, כל אחד היה משוכנע שהוא ורק הוא יצליח למשות את העושר האגדי מהמצולה ולחיות את שארית ימיו ללא דאגות. המלך ישב מאוכזב על כי אף אחד מנתיניו אינו זוכה

בעושר הנכסף.

"הו, הרב אברהם, אני משוכנע שהייתי עומד בהצלחה במשימה הזו, הם פשוט לא חרשו טוב את מצולת המעיין, המים יוצרים בבואה מטעה קצת, מעניין איך זה נגמר", התרגש יוחאי.
"רק אחרי שכמעט כל אזרחי הממלכה התייאשו, הגיע למקום יהודי פשוט ושאל את המלך: "כבוד המלך, האם אתה מרשה לזכות בארגז האוצרות שלך, גם בלי להירטב?" המלך הנהן בראשו ושאל: "האם לדעתך זה אפשרי?" "ודאי", השיב היהודי.
היהודי הנבון, ניצב על שפת בריכת המעיין, זקף ראשו כלפי מעלה, ניתר ניתור זריז, טיפס מענף לענף והוריד מצמרת העץ את ארגז האוצרות.
אתה מבין, יוחאי, לאמיתו של דבר הארגז הונח על ענף בצמרת.
כל מה שהיה צריך לעשות, זה רק לזקוף את הראש, להביט למעלה, למעלה, שם למעלה נמצא האוצר. שאלת ידידי ואני עונה לך, הפרנסה העשירות והאושר אינם מצויים בעמל הכפיים, בזיעה, במרדף אחרי האוצר שבמצולות, לא ולא. אם היית מביט למעלה, לאבא שבשמים, מתפלל אליו, מבקש ממנו, היית זוכה לקבל את פרנסתך בכבוד ללא דאגת המחר, היית הופך לעשיר השמח בחלקו, תלוי לאן מסתכלים, רבי יוחאי, למצולות או לשמים זה כל ההבדל".
יוחאי לחש לידידו החכם: "רבי אברהם, למה רק אחרי יותר מ-30 שנה הגעת לכאן כדי ללמדני מוסר? זה לא מאוחר?". "לא, אף פעם לא מאוחר להביט למעלה, אם תביט היטב, תגלה כמה אבא מתגעגע אליך... ומעוניין שיהיה לך טוב, הוא רוצה לתת לך מאוצרותיו".
ומדיבור למעשה החל יוחאי לקבוע עיתים לתורה בכל יום.

הלכות גניבה גזילה [ז]

פינת ההלכה

- א. אסור לגנוב או לגזול אפילו פחות משהו פרוטה בין מ ישראל בין מגוי, בין מגדול ובין מקטן (שו"ע חו"מ סי' שמח ס"א-ב, סי' שנט ס"א, ג).
- ב. חידות ותשבצים לילדים שמפורסמים במערכות העיתונים וכיו"ב שהילדים פותרים אותם ומקבלים פרס, מותר לילדים לקבל את הפרס אע"פ שמבוגרים אחרים גילו להם את התשובות ואין בזה גזל (עלינו לשבח ח"א עמ' תריד ת' מז עיין שו"ת רב פעלים ח"ד סי' ה).
- ג. אדם שנמצא ברחובה של עיר וצריך להתפנות בדחיפות ואין לו היכן ובסמוך נמצא בית מלון וכדו' מותר לו להיכנס לשירותים של המלון אע"פ שיצטרך "להוריד" מים ולהשתמש בנייר למרות שהדעה נותנת שהבעלים לא נוח להם ומקפידים.
- הטעם: גדול כבוד הבריות שדוחה "לא תעשה" שבתורה, ואין צורך לשלם אח"כ כי לא נהוג לבקש תשלום עבור כך (חיסוקי חמד הגר"י זילכרשטיין שבת עמ' לא, שו"ת שבת הקהתי ח"ג סי' קו, עיין און למו מכסול ח"ט פ"ה ס"יב).
- כאן המקום להעיר ולעורר: היוצא משירותים במקום ציבורי כבית כנסת וכיו"ב יזהר להשאיר את המקום נקי, ואם טינף את מקום האסלה יזהר לנקות, שכאשר מטנף ומשאיר כך והולך מצער אחרים ומגעילים (ואין למו מכסול ח"ט לגר"א ישראל זצ"ל הגאון חיים רבי מחולון עמ' 347). על זה נאמר בקהלת(יב יד) כי את כל מעשי האלקים יביא במשפט על כל נאלם אם טוב אם רע (גמ' חגיגה ה, ואין למו מכסול ח"ט לגר"א ישראל זצ"ל הגאון חיים רבי מחולון עמ' 347).
- ד. אסור לפתוח ולקרוא מכתב שנשלח לאדם בלא ידיעתו ובלא רשותו אלא אם כן זרקו וזהו בכלל "חרם דרבינו גרשום" ושלישה טעמים הובאו בדבר: * משום "ואהבת לרעך כמוך" * משום גונב דעת * משום גזל – שואל שלא מדעת (חיסוקי חמד זצ"ל בתרא עמ' רחל).
- ה. עובדות בגנים ומעונות שעל פי ציווי המעסיקים או העיריה צריכות לבשל כמות בשר כמספר הילדים בכל יום, ונשאות שאריות שאותן הן צריכות לזרוק ולבשל למחרת מחדש, מותר להן לקחת את השאריות לביתן. אך אסור להן לא לבשל את החלק המשוער שהילדים לא יאכלו ולקחתו לביתן (חוקת המשפט להגר"א פרץ פ"א ס"ט).

תפיסת מקום

- ו. הקדמה: ההלכות המובאות כאן באות במקום שאין הנחיות מפורשות מטעם הגוף שהמקום שייך אליו לגבי סדרי הישיבה שאם יש הנחיות כאלה יש לנהוג כמותם (משפטי התורה לגר"ל שפיץ ח"א סי' פה ס"ב, עלינו לשבח לגר"י זילכרשטיין ח"א עמ' תרמה ס"א).

ז. באוטובוס שכל נוסע משלם עבור הנסיעה, אסור לנוסע שכבר נמצא באוטובוס לתפוס מקום ישיבה עבור חברו שנמצא בתור לעליה לאוטובוס, אם מחמת זה לא יישאר מקום ישיבה לנוסעים אחרים שכבר עלו ושילמו והוא הדין בהופעות אסור לשמור מקומות עבור חברים שעתידיים להגיע אם לא שילם עבורם מראש (משפטי התורה ס"א, עליו לשלם ס"ב).

ח. אחד מבני המשפחה שעלה לאוטובוס וקנה כרטיסים עבור כל בני המשפחה ובינתיים נכנסו נוסעים אחרים ובני המשפחה עדיין למטה בתור לעליה לאוטובוס, מותר לו לתפוס מקום עבור כל בני המשפחה ששילם עבורם [והוא הדין בהלכה קודמת שהנוסע שנכנס, קנה כרטיס גם עבור חברו שנמצא בתור שיכול לתפוס עבורו מקום].

הטעם: מאחר וקנה כרטיסים עבור כל בני המשפחה כאילו שכבר עלו לאוטובוס וזכו במקומותיהם (משפטי התורה ס"א, עליו לשלם ס"ב).

ט. כאשר הנסיעה היא בחינם כגון כאשר ארגון מסוים מממן את הנסיעה לכל מי שמעוניין לנסוע עמה ונוסע שעלה לאוטובוס רוצה לתפוס מקום לחברו שבתור לעליה לאוטובוס, הדין הוא שאם מחמת זה לא יישאר מקום לאחרים שכבר עלו, ראוי להימנע מלתפוס מקום עבור חברו.

הטעם: מאחר וכל המקומות בחינם, אין כאן כל שעבוד על אף מקום באוטובוס, מ"מ ראוי להימנע מכך (משפטי התורה ס"א, עליו לשלם ס"ב).

י. מותר לתפוס מקום עבור רב גדול תלמיד חכם שע"פ דין מגיעה לו זכות קדימה בישיבה (עליו לשלם ס"ב).

יא. בחור ישיבה אינו יכול לשמור מנה של אוכל לחברו שמאחר לבוא לחדר האוכל אם כתוצאה מכך לא יישאר מנה לכל הבחורים שאמורים לסעוד באותו שולחן (משפטי התורה ס"א, עליו לשלם ס"ב, וילצור יוסף לגר"י ז"ל – שלום ח"ה סי' קי"א).

יב. הבא לחתונה מותר לו לתפוס מקום עבור חברו או קרובו וכדו' שיגיע מאוחר יותר בתנאי שיש עוד מקומות ישיבה נוספים, שאם לא כן אסור לתפוס עבורם (עיי' וילצור יוסף, משפטי התורה ס"א).

יג. בהיכלי הישיבות הקדושות כשהמקומות מועטים והלומדים מרובים כ"י מסתבר שמותר לתפוס מקום הסמוך לו עבור החברותא [עבור החבר שהוא אמור ללמוד איתו].

הטעם: מאחר והוא זקוק לו ובלעדיו אינו יכול ללמוד הרי זה כאילו תופס מקום עבור עצמו (חוקי חמד לגר"י זילברשטיין ז"מ עמ' ס"ב).

יד. בהרצאות שהמשתתפים מרובים ומקומות הישיבה מועטים אין ראוי לתפוס מקום ישיבה עבור חברו שעדיין לא הגיע להרצאה, ואם יש מספיק מקום לכולם, מותר לתפוס מקום בסמוך לו עבור חברו שיגיע מאוחר יותר (עליו לשלם ס"א).

טו. התופס מקום לחברו, אפילו במקומות שמותר לתפוס ובא אחר ולא שעה למחאתו שהמקום "תפוס" והתיישב שם, אינו יכול להקימו כשיבוא חברו.

הטעם: כיון שלא "קנה" את המקום הזה ולא עשה שום קנין כדי שיהיה "שייך" לו. אך אם יש מקומות ישיבה אחרים מצוה על האחר שתפס את המקום בכוח לקום ולתת את המקום עבור החבר של היושב משום מצות "ואהבת לרעך כמוך" (חוקי חמד עמ' ס"ב).

טז. אין "לתפוס" חומש או מחזור וכיו"ב עבור אחר שעדיין לא הגיע לבית הכנסת, אא"כ הגבאים מתירים לעשות כן (עליו לשלם ס"א).

יז. יש להיזהר שלא לשבת בבית הכנסת במקום שחברו יושב שם בקביעות ושילם עבורו שזה בכלל גזל. ולכן הנכנס לבית הכנסת ואינו מכיר את המקומות המיוחדים של המתפללים הקבועים יזהר שלא ליישב שם עד שיבואו כל המתפללים הקבועים שמא ישב על מקום חברו וזה יתבייש מלומר לו (פיתוחי חושן לגר"י זלוייא ח"ד פ"א ס"ק ז). או פשוט יבקש מהגבאי שיסדר לו מקום (ז. ע.).

יח. אם למתפלל מקום קבוע ששילם עבורו בבית הכנסת וקרה שאדם זר התיישב במקומו מוטב שלא לבייש את האורח וישב במקום אחר ואפילו שבמקומו הרגיל הוא מכוון יותר בתפילתו (עליו לשלם ח"ב עמ' תפק"א) וראוי לכל בית כנסת למנות גבאים שתפקידם יהיה למצוא מקומות פנויים (ס"א).

יט. בשבת הגדול ובשבת תשובה וכיו"ב כשרבים באים לשמוע את דרשת הרב, מותר להתיישב במקומות של אחרים מאחר ובזמנים אלו בית הכנסת מיועד לרבים הבאים ממקומות שונים וכל הקודם לשבת זכה, אא"כ הותנה ע"י הגבאים אחרת (עליו לשלם ח"א ס"א ד').

כ. מותר להיכנס לחנות גדולה ובתי מסחר גדולים, כדי להתרענן מהמזגן אף אם לא קונה מאומה.

הטעם: משום שאין להם הפסד ולפעמים גם משתכנע לקנות מהם משום ששוהה שם, ומשום כך הם לא מקפידים (חוקת המשפט לגר"א פרץ גזל פ"א ס"א, ואין למו מכשול ח"ט פ"ד ס"טז).

לעלון האיחוד דרוש מפ"ץ בהתנדבות לחלוקת העלונים מידי שבוע בבתי הכנסת באזור יב' אשדוד *ישר כוח לתורמים עבור המדפסת לעלון

טל': 08-8644452 אתר העלון: alonhaihud.co.il דוא"ל: haihud.ashdod@gmail.com